

Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного адміністративного суду
у складі Верховного Суду у справах
щодо захисту права на користування
надрами в Україні

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за 2019 рік – червень 2024 року

ЗМІСТ

I.	ПРАВО НА ОТРИМАННЯ НАДР У КОРИСТУВАННЯ	6
1.1.	Про розподіл повноважень сільських і районних рад щодо надання в користування надр районного та місцевого значення	6
1.2.	Про обов'язок уповноважених органів ухвалити рішення за наслідками розгляду заяви надрокористувача	6
1.3.	Про дію в часі законодавства в процесі ухвалення рішення за результатами розгляду заяви про надання спеціального дозволу на користування надрами	7
1.4.	Про підстави надання спеціального дозволу на користування надрами без проведення аукціону	9
1.5.	Про повноваження організатора аукціону щодо розгляду заяви для виставлення дозволу на користування ділянкою надр на аукціон	10
1.6.	Про підстави відхилення заяви претендента про участь в аукціоні	11
1.7.	Про умови застосування принципу «мовчазної згоди» при продовженні строку дії спеціального дозволу на користування надрами	12
1.8.	Про наслідки неподання заяви та документів під час процедури продовження строку дії дозволу на користування надрами	13
1.9.	Про повноваження військово-цивільної адміністрації щодо надання гірничих відводів для розробки родовищ корисних копалин місцевого значення	14
1.10.	Про обов'язок надрокористувачів отримати спеціальний дозвіл на користування надрами в разі виявлення даних про нові властивості, якість або кількість корисних копалин	15
1.11.	Про розмежування обов'язків щодо внесення змін до чинного спеціального дозволу та щодо отримання окремого дозволу на кожен вид користування надрами в разі виявлення на земельній ділянці різних видів корисних копалин	16
1.12.	Про надання органом місцевого самоврядування згоди на видачу гірничого відводу незалежно від отримання згоди землекористувача	17
1.13.	Про визначення розміру збору за продовження строку дії спеціальних дозволів на користування надрами (крім нафти і газу)	18

II.	ОБМЕЖЕННЯ ТА ВІДМОВА В КОРИСТУВАННІ НАДРАМИ	19
2.1.	Про обмеження для надрокористувачів у користуванні чи розпорядженні видобутими ними корисними копалинами	19
2.2.	Про протиправність відмови у видачі спеціального дозвільного документа на користування надрами після погодження продовженого строку його дії з підстави наявності порушеного кримінального провадження	20
2.3.	Про вимоги до рішення суб'єкта владних повноважень щодо відмови в погодженні надання надр у користування	20
2.4.	Про позбавлення осіб, на яких поширюються спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції) або про яких наявна інформація щодо фінансування тероризму в Україні, права на отримання спеціального дозволу на користування надрами	21
2.5.	Про протиправність затвердження матеріалів геолого-економічної оцінки запасів корисних копалин на підставі подання їх особою без права на спеціальне користування надрами	22
2.6.	Про наслідки неналежного оформлення особою документів, поданих для реєстрації РДГВН (робіт і досліджень, пов'язаних із геологічним вивченням надр)	23
III.	ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ І НАГЛЯД ЗА ВЕДЕННЯМ РОБІТ ІЗ ГЕОЛОГІЧНОГО ВИВЧЕННЯ НАДР, ЇХ ВИКОРИСТАННЯМ ТА ОХОРОНОЮ	24
3.1.	Про визначення суб'єктів, уповноважених здійснювати державний контроль за геологічним вивченням надр та раціональним і ефективним їх використанням	24
3.2.	Про орган, уповноважений підписувати направлення на проведення перевірки про дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері геологічного вивчення надр	25
3.3.	Про обумовленість припису фактом проведення та результатами перевірки	26
3.4.	Про неправомірність припису з вимогою допустити контролюючий орган до проведення перевірки	27
3.5.	Про відсутність порушення надрокористувачем норм законодавства про надра в разі ненадання під час проведення перевірки контролюючому органу оригіналу угоди про умови користування надрами	28

3.6.	Про умови, за яких при проведенні контролюючим органом перевірки не вимагається подання надрокористувачем статистичної звітності	29
3.7.	Про відсутність у законодавстві у сфері надрокористування такого виду порушення, як «низькі темпи проведення робіт з геологічного вивчення»	30
IV.	ПРИПИНЕННЯ (ЗУПИНЕННЯ) ПРАВА КОРИСТУВАННЯ НАДРАМИ	31
4.1.	Про підстави припинення права користування надрами	31
4.2.	Про можливість анулювання дозволу на користування надрами в судовому порядку у зв'язку з несплатою обов'язкових платежів за користування надрами, якщо така обставина передбачена особливою (додатковою) умовою спеціального дозволу на користування надрами	32
4.3.	Про необхідність надання об'єктивної оцінки невиконаним вимогам припису при вирішенні питання про анулювання спеціального дозволу	32
4.4.	Про порядок припинення права користування надрами в разі незгоди користувачів з анулюванням спеціального дозволу на користування надрами	33
4.5.	Про недопуск надрокористувачем представників контролюючого органу для здійснення державного геологічного контролю та відмову в наданні документів і матеріалів щодо користування надрами як підставу для припинення права користування надрами шляхом анулювання дії спеціального дозволу на користування надрами	34
4.6.	Про припинення права користування надрами в разі неусунення надрокористувачем порушень, що стали підставою зупинення дії спеціального дозволу	35
4.7.	Про неправомірність доповнення підстав, на яких первісно базувалося рішення контролюючого органу про зупинення дії спеціальних дозволів	36
4.8.	Про обов'язковість здійснення оцінки впливу на довкілля при ухваленні рішення про провадження планової діяльності з видобування корисних копалин	37
4.9.	Про підстави для поновлення дії раніше зупиненого дозволу на користування надрами	38
4.10.	Про процедуру, яка передує ухваленню рішення про зупинення дії спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами	39
4.11.	Про умови припинення права користування надрами в позасудовому порядку	40

- 4.12. Про протиправність зупинення дії спеціального дозволу на користування надрами з підстави невстановлення надрокористувачем меж зони санітарної охорони 40
- 4.13. Про наслідки усунення надрокористувачем виявлених порушень законодавства про надра, якщо попередньо було зупинено дію спеціального дозволу на користування надрами 41
- V. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПИТАННЯ В СПОРАХ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ І ЗАХИСТУ ПРАВА КОРИСТУВАННЯ НАДРАМИ 42**
- 5.1. Про обрахування строку на звернення до суду з позовом у разі відмови уповноваженого представника підприємства, на якому проводилася перевірка, від отримання акта перевірки та припису 42
- 5.2. Про застосування заходів забезпечення позову з підстав, не передбачених законом 43
- 5.3. Про неналежний спосіб захисту з оскарження припису контролюючого органу в разі припинення права на користування надрами 44
- 5.4. Про перевірку судом факту порушення надрокористувачем вимог спеціального дозволу, строк дії якого закінчився на час ухвалення судом рішення по суті спору 45

I. ПРАВО НА ОТРИМАННЯ НАДР У КОРИСТУВАННЯ

1.1. Про розподіл повноважень сільських і районних рад щодо надання в користування надр районного та місцевого значення

Особа звернулась до суду з позовом до Липовецької районної ради Вінницької області про визнання протиправним та скасування рішення про погодження отримання спеціального дозволу на користування надрами з метою геологічного вивчення піску Журавської-3 ділянки ТОВ «Вінкор СВ». Позивач вважав, що оскаржуване рішення прийнято без врахування та з ігноруванням рішення Вахнівської сільської ради Липовецького району Вінницької області, яким ТОВ «Вінкор СВ» відмовлено у наданні погодження на отримання спеціального дозволу на користування надрами з метою геологічного вивчення піску ділянки «Журавська-3». На думку позивача, відповідач вийшов за межі компетенції та порушив норми щодо розмежування повноважень, визначені Законом України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні», оскільки ділянка «Журавська-3» належить до природних ресурсів місцевого (сільського), а не районного значення, що розташовані території Вахнівської сільської ради. Відповідач заперечив проти позову, вказавши, що відповідно до законодавства вирішення таких питань відноситься до компетенції районної ради. Судами попередніх інстанцій у задоволенні позову відмовлено.

Повноваження районної ради поширюються на надання у користування природних ресурсів (зокрема й надр) районного значення, а сільської ради - на ресурси місцевого значення. Таким чином, для визначення уповноваженої ради («відповідної» у розумінні пункту 1 частини першої статті 10 Кодексу України про надра та абзацу 3 пункту 9 Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 року №615) важливим є встановлення території знаходження відповідних корисних копалин та їх виду (місцевого, районного, обласного).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 11 травня 2023 року у справі № 136/1461/17 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110826942>.

1.2. Про обов'язок уповноважених органів ухвалити рішення за наслідками розгляду заяви надрокористувача

Відкрите акціонерне товариство «Берестовецький спецкар'єр» звернулося до суду з позовом до Державної служби геології та надр України, у якому просило визнати протиправним та скасувати рішення про відмову в продовженні строку дії

спеціального дозволу на користування надрами, зобов'язати продовжити строк дії та видати спеціальний дозвіл на видобування корисних копалин Берестовецького родовища на 7 років. Суди попередніх інстанцій позов задоволено частково. Суди попередніх інстанцій вказали, що відповідач, отримавши від позивача матеріали на продовження дії спеціальних дозволів, був зобов'язаний у строки та з підстав, наведених у Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 615 від 30 травня 2011 року прийняти одне з двох рішень у формі наказу, а саме: щодо продовження або відмову в продовженні дії спеціальних дозволів. Відповідні накази підлягали розміщенню протягом 5 робочих днів на офіційному веб-сайті Державної служби геології та надр України. Однак відповідач рішення у формі наказу про відмову у продовженні строку дії спеціального дозволу не приймав та листом повернув позивачу поданий пакет документів.

Лист, яким суб'єкт владних повноважень відмовив у продовженні строку дії спеціального дозволу, у розумінні Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 615 від 30 травня 2011 року не є належним рішенням, оскільки такі рішення мають прийматися колегіальним органом (комісією з питань надрокористування) та оформлятися належним чином. За наслідками розгляду цих заяв приймаються накази, які згідно з імперативними положеннями статей 19, 23 Закону України 17 березня 2011 року № 3166-VI «Про центральні органи виконавчої влади» підписуються керівником такого органу. Накази центрального органу виконавчої влади може скасовувати Кабінет Міністрів України повністю чи в окремій частині. Накази центрального органу виконавчої влади підлягають обов'язковому оприлюдненню відповідно до Закону України 13 січня 2011 року № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації». Обов'язковим є прийняття як органом, який здійснює погодження, так і органом, який надає дозвіл на користування, відповідного розпорядчого рішення (позитивного чи негативного).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 5 листопада 2019 року у справі № 817/864/18 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85425607>.

1.3. Про дію в часі законодавства в процесі ухвалення рішення за результатами розгляду заяви про надання спеціального дозволу на користування надрами

Товариство з обмеженою відповідальністю «Перша Волинська старательська артіль» звернулося до суду з позовом до Державної служби геології та надр України (надалі - ДСГНУ), у якому просило визнати протиправною бездіяльність

щодо нерозгляду у встановлений законодавством строк заяви на отримання спеціального дозволу на геологічне вивчення з дослідно-промисловою розробкою покладів бурштину. Позивач 09 березня 2016 року звернувся до ДСГНУ з заявою про отримання спеціального дозволу на користування надрами без проведення аукціону з метою геологічного вивчення, в тому числі дослідно-промислової розробки бурштину ділянки «Галузія». Упродовж встановленого строку для прийняття рішення (60 днів) позивач не отримав спеціального дозволу, або ж відмову у його видачі. Відтак, позивач вважав, що за принципом мовчазної згоди набув право на користування надрами без отримання відповідного документа дозвільного характеру. Відповідач зазначив, що під час розгляду заяви відбулися зміни у Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 року № 615 (далі – Порядок № 615), пов'язані з прийняттям Кабінетом Міністрів України постанови «Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 року № 594 і № 615, та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» від 06 квітня 2016 року № 277. Законодавством не передбачено надання дозволу без проведення аукціону у разі геологічного вивчення, в тому числі дослідно-промислової розробки родовищ корисних копалин загальнодержавного значення або видобування корисних копалин, якщо відповідно до законодавства заявник є власником цілісного майнового комплексу, побудованого (реконструйованого) з метою видобування та переробки корисних копалин з ділянки надр, на користування якою надається дозвіл, або такий майновий комплекс надано надрокористувачу в оренду (концесію). Суди попередніх інстанцій у задоволенні позову відмовили. Скаржник вважав, що до правовідносин щодо надання спеціального дозволу на користування надрами повинні застосовуватися норми Порядку № 615 у редакції, чинній на час звернення із заявою, з огляду на закріплену в статті 58 Конституції України заборону зворотної дії законів та нормативно-правових актів в часі.

Судова палата з розгляду справ щодо захисту соціальних прав зазначила, що якщо під час розгляду заяви особи суб'єктом владних повноважень до прийняття остаточного рішення було змінено нормативно-правове регулювання, а суб'єкт владних повноважень не має законних можливостей для прийняття рішення з урахуванням попереднього нормативно-правового регулювання, яке є нечинним, а його рішення та дії в цих випадках не можуть вважатися протиправними за формальними ознаками.

Постанову «Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 року № 594 і № 615, та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» від 06 квітня 2016 року № 277 прийнято Кабінетом

Міністрів України на реалізацію своїх повноважень щодо здійснення управління надрами як об'єктом права власності Українського народу, у частині визначення дозвільного порядку користування надрами. Цими змінами не було скасовано право позивача на користування надрами та не звужено зміст та обсяг цього права. Однак державою, в особі уповноважених органів, було змінено підходи щодо порядку його реалізації для забезпечення публічного інтересу гарантування ефективного використання надр як загальнонародної власності.

З огляду на наведене, Судова палата у цій справі дійшла висновку, згідно з яким, рішення за результатами розгляду заяви про надання спеціального дозволу на користування надрами приймається за законодавством, що діє на час прийняття рішення про надання чи відмову у наданні дозволу (а не на час звернення з заявою).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 31 березня 2021 року у справі № 803/1541/16 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97806555>.

1.4. Про підстави надання спеціального дозволу на користування надрами без проведення аукціону

Заступник Генерального прокурора в інтересах держави звернувся до суду з адміністративним позовом до Державної служби геології та надр України, Товариства з обмеженою відповідальністю «Петро-Консалтинг» про визнання протиправним та скасування наказу в частині надання спеціального дозволу на користування надрами Шевченківського родовища, та визнання недійсним спеціального дозволу на користування надрами, виданого ТОВ «Петро-Консалтинг». Суди попередніх інстанцій у задоволенні позову відмовили. Суди зазначили, що ТОВ «Петро-Консалтинг» за власні кошти здійснило апробацію в Державній комісії України по запасам корисних копалин (далі - ДКЗ) за умови затвердження підрахунку запасів корисних копалин у ДКЗ протягом трьох років, у зв'язку із чим набуло законні підстави для отримання спеціального дозволу без проведення аукціону. Скаржник зазначив, що суди попередніх інстанцій дійшли помилкового висновку, що ТОВ «Петро-Консалтинг» мало право на отримання оспорюваного спецдозволу без проведення аукціону відповідно до пункту 8 Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 року № 615 (далі – Порядок № 615). Скаржник вказав на помилковість висновку про достатність лише апробації запасів корисних копалин для отримання спеціального дозволу на користування надрами без проведення аукціону усупереч вимогам чинного законодавства. Отримання спеціального дозволу на користування надрами без проведення аукціону можливе лише у виключних випадках та за наявності певних умов, які прямо передбачені чинним законодавством України (пункт 8 Порядку №615). Однак, суди попередніх інстанцій дійшли невірних

висновків, що для отримання спеціального дозволу на користування надрами поза аукціоном достатнім є проведення процедури апробації в ДКЗ, при цьому суди проігнорували вимоги Положення про порядок проведення державної експертизи та оцінки запасів корисних копалин, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22 грудня 1994 року №865 та Порядку №615, обмежившись лише посиланням на спеціальний дозвол від 21 лютого 2018 року №6255 про умови користування надрами з метою видобування корисних копалин та Програму робіт з геологічного вивчення, що є додатком до неї, якими передбачено затвердження запасів літєвих руд на Шевченківському родовищі до кінця 4 кварталу 2019 року, тобто протягом трьох років після отримання спеціального дозволу.

Отримання спеціального дозволу на користування надрами без проведення аукціону можливе лише у виключних випадках та за наявності певних умов, які прямо передбачені чинним законодавством України. Видача спеціальних дозволів на використання надр через аукціон передбачає проведення процедур, які гарантують отримання від учасників такого аукціону найкращих умов, зокрема стосовно ціни дозволу, що безумовно максимально відповідатиме суспільним інтересам у розумінні статті 13 Конституції України.

Для отримання спеціального дозволу на користування надрами з метою видобування руд літію без проведення аукціону заявник має пройти декілька етапів державної експертизи, серед яких апробація є лише початковим етапом, а затвердження підрахунку (оцінки) запасів корисних копалин у Державній комісії України по запасах корисних копалин - останнім. Товариство, в порушення вимог частини першої підпункту 1 пункту 8 Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 року № 615, не здійснило підрахунок запасів корисних копалин, який був би затверджений Державній комісії України по запасах корисних копалин, чим не виконало вимоги законодавства для отримання спеціального дозволу на використання надр без проведення аукціону.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 квітня 2020 року у справі № 826/7696/18 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88810520>.

1.5. Про повноваження організатора аукціону щодо розгляду заяви для виставлення дозволу на користування ділянкою надр на аукціон

Публічне акціонерне товариство «Судноплавна компанія «Укррічфлот» звернулося до суду з позовом до Державної служби геології та надр України, у якому просило визнати протиправними дії щодо повернення без розгляду заяви позивача

про виставлення на аукціон дозволу на користування надрами Ново-Українського родовища піску. Позов обґрунтований тим, що відповідач не прийняв за результатами розгляду заяви позивача одного із рішень, передбачених пунктом 6 Порядку проведення аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 року № 594 (далі - Порядок № 594), оскільки цей Порядок не передбачає іншого способу реагування на заяви, ніж прийняття одного із рішень: задоволення заяви або відмова у задоволенні заяви, в тому числі повернення заяви без розгляду. Судами попередніх інстанцій позов задоволено.

Державна служба геології та надр України, як організатор аукціону, зобов'язана розглянути подану заяву для виставлення дозволу на користування ділянкою надр на аукціон та протягом 10 робочих днів з дня одержання заяв прийняти одне з рішень: про початок підготовки ділянки надр до аукціону; про відмову у проведенні підготовки ділянки надр до аукціону. При цьому, інших дій Державної служби геології та надр України при отриманні від юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців заяв для виставлення дозволу на користування ділянкою надр на аукціон, у тому числі повернення заяв, Порядком проведення аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 року № 594 не передбачено.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 29 червня 2021 року у справі № 826/4647/17 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97933739>.

1.6. Про підстави відхилення заяви претендента про участь в аукціоні

Товариство з обмеженою відповідальністю «Горизонти» звернулося до суду з позовом до Державної служби геології та надр України (далі - ДСГНУ), в якому просило визнати протиправним та скасувати рішення Аукціонного комітету з продажу спеціальних дозволів на користування надрами, затверджене ДСГНУ, яким були відхилені заяви позивача про участь у II аукціоні 2018 року з продажу спеціальних дозволів на користування надрами. ДСГНУ мотивувало своє рішення інформацією з листів Державної служби фінансового моніторингу України та Служби безпеки України про власників ТОВ «Горизонти». В обґрунтування позовних вимог ТОВ «Горизонти» зазначало, що вказані листи не містять інформації про фінансування підприємством тероризму в Україні; можливі ознаки протиправної діяльності на шкоду державній безпеці України. Судами попередніх інстанцій позов задоволено.

Наявність інформації від правоохоронних органів та суб'єктів фінансового моніторингу, що претендент здійснює фінансування тероризму в Україні, є підставою для прийняття аукціонним комітетом рішення про відхилення заяви про участь в аукціоні. Зважаючи на те, що відхилення заяви про участь в аукціоні має правообмежуючий характер, організатор аукціону повинен мати конкретні законні підстави для цього. Припущення про фінансування тероризму не є такою підставою.

Оскільки, відповідно до встановлених судами обставин справи, Держфінмоніторинг не надав будь-яких відомостей щодо ТОВ «Горизонти», а Служба безпеки України висловила лише припущення щодо можливого здійснення товариством діяльності, пов'язаної із фінансуванням тероризму в Україні, аукціонний комітет ДСГНУ не мав підстав для прийняття рішення про відхилення заяв ТОВ «Горизонти» про участь у аукціоні з продажу спеціальних дозволів на користування надрами.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 квітня 2021 року у справі №640/3734/19 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96420591>

1.7. Про умови застосування принципу «мовчазної згоди» при продовженні строку дії спеціального дозволу на користування надрами

Публічне акціонерне товариство «Таврійська будівельна компанія» звернулося до суду з позовом до Державної служби геології та надр України, у якому просило визнати протиправною бездіяльність щодо нерозгляду та неприйняття рішення про продовження строку дії спеціального дозволу на користування надрами, на видобування вапняків придатних для випалювання вапна та визнати спеціальний дозвіл виданий позивачу, для видобудування вапняків Західно-Тягинського родовища, продовженим на строк двадцять років. В обґрунтування позовних вимог позивач зазначив, що реалізуючи своє переважне право на продовження строку дії спеціального дозволу він завчасно звернувся до відповідача із заявою та повним пакетом документів, проте останній з посиланням на наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 24 липня 2017 року про відмову у погодженні надання надр у користування ТОВ «ТБК» відмовив у внесенні до спеціального дозволу змін та відповідно у продовженні строку його дії. Позивач повторно звернувся до відповідача із заявою та повним пакетом документів про продовження строку дії спеціального дозволу, однак відповідач у встановлені законодавством строки (протягом 45 днів після надходження документів у повному обсязі) не розглянув порушене у зверненні питання та не прийняв жодного з передбачених законодавцем рішень у формі наказу (про продовження строку дії дозволу або про відмову у його продовженні). З посиланням на принцип мовчазної згоди, закріплений в частині шостій статті 4-1 Закону України від 06 вересня 2005 року №2806-IV «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» позивач стверджує, що набув право

здійснювати діяльність з видобування вапняків, придатних для випалювання на вапно на відповідній ділянці надр Західно-Тягінського родовища вапняків. Судами попередніх інстанцій адміністративний позов задоволено частково.

У випадку невиконання дозвільним органом свого юридичного обов'язку (в установленій Законом строк видати документ дозвільного характеру або направити повідомлення про відмову у його видачі), тобто через свою бездіяльність, суб'єкт господарювання набуває право на провадження певних дій щодо здійснення господарської діяльності або видів господарської діяльності без отримання відповідного документа дозвільного характеру, за умови подання ним заяви і документів до органу, який видає дозвіл, у повному обсязі та в установленому законом порядку.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 травня 2020 року у справі № 821/1910/17 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89352894>.

1.8. Про наслідки неподання заяви та документів під час процедури продовження строку дії дозволу на користування надрами

Спільне українсько-американське підприємство «УкрКарпатоїл ЛТД» звернулося до суду з позовом до Державної служби геології та надр України (далі - ДГСНУ) у якому просило визнати протиправною бездіяльність, яка полягала у нездійсненні розгляду заяви позивача на продовження строку дії спеціального дозволу (ліцензії) на експлуатацію Битків-Бабченського родовища корисних копалин (нафтові поклади). Позовні вимоги обґрунтовані тим, що із заявою про продовження строку дії дозволу (ліцензії) позивач звернувся вчасно, подав до ДГСНУ повний пакет документів, необхідних для прийняття рішення про продовження строку дії ліцензії. Відповідач вказав, що заява подається не пізніше ніж за шість місяців до дня закінчення дії строку дозволу (ліцензії), а повний пакет документів був поданий позивачем за три місяці до закінчення терміну дії дозволу. У зв'язку з цим він повернув документи позивачу. Судами попередніх інстанцій позов задоволено частково.

Норма, котра міститься в абзаці 4 пункті 14 Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 року № 615 (далі – Порядок № 615), встановлює вимогу щодо шестимісячного строку лише для заяви на видобування корисних копалин. Натомість у абзаці п'ятому пункті 14 цього Порядку не передбачено строку для подання документів, що додаються до такої заяви. Отже, законодавством не заборонено

документи, передбачені у Додатку №1 до Порядку № 615, подавати пізніше.

Різними є правові наслідки неподання заяви та документів. Подання заяви має на меті фіксацію наміру заявника на продовження дії дозволу на видобування корисних копалин. Важливо, щоб цей намір було висловлено завчасно, щонайменше за шість місяців до спливу строку дії дозволу. Це має значення насамперед для планування і реалізації державної політики у сфері раціонального використання надр. Право на продовження строку дії дозволу втрачає надрокористувач, що не подав в установлений строк саме заяву. У разі ж неподання інших документів, передбачених у Додатку № 1, право на продовження строку дії дозволу не втрачається.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 31 липня 2019 року у справі № 826/23816/15 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83379327>.

1.9. Про повноваження військово-цивільної адміністрації щодо надання гірничих відводів для розробки родовищ корисних копалин місцевого значення

Колективне підприємство «Лисичанський завод залізобетонних виробів» звернулось до суду з позовом, у якому просило визнати протиправною бездіяльність Луганської обласної державної адміністрації - обласної військово-цивільної адміністрації та зобов'язати розглянути клопотання позивача про надання гірничого відводу площею 41,7 га для розробки Северодонецького родовища піску згідно зі спеціальним дозволом на користування надрами. За результатами розгляду клопотання відповідач повідомив позивача, що правові підстави для надання гірничих відводів обласною державною адміністрацією-обласною військово-цивільною адміністрацією на даний час відсутні, оскільки Указом Президента України від 05 березня 2015 року № 123/2015 утворено Луганську обласну військово-цивільну адміністрацію, у зв'язку із чим повноваження Луганської обласної ради припинено. Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позовних вимог. Суд апеляційної інстанції скасував рішення суду першої інстанції та задовольнив позов. Касаційна скарга відповідача мотивована, зокрема тим, що у обласних військово-цивільних адміністрацій відсутні повноваження надавати гірничі відводи, оскільки такі повноваження відсутні у частині третій статті 4 Закону України від 03 лютого 2015 року № 141-VIII «Про військово-цивільні адміністрації» .

Відповідно до частини третьої статті 17 Кодексу України про надра, пункту 22 Положення про порядок надання гірничих відводів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 року № 59 надання гірничих відводів для розробки родовищ корисних копалин місцевого значення належить до компетенції обласної

ради. Водночас конструкція норми, що міститься в абзаці третьому частини першої статті 1 Закону України від 03 лютого 2015 року № 141-VIII «Про військово-цивільні адміністрації» передбачає, що військово-цивільна адміністрація області здійснює на відповідній території всі повноваження обласної ради, а також інші повноваження, визначені цим Законом. Отже, відповідач мав підстави та передбачені законом повноваження для розгляду заявленого клопотання по суті заявлених вимог та прийняття відповідного рішення про надання або відмову у наданні гірничого відводу.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 3 листопада 2021 року у справі № 360/3527/19 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100823764>.

1.10. Про обов'язок надрокористувачів отримати спеціальний дозвіл на користування надрами в разі виявлення даних про нові властивості, якість або кількість корисних копалин

Товариство з обмеженою відповідальністю «Демурінський гірничо-збагачувальний комбінат» звернулося до суду з позовом до Державної служби геології та надр України (далі - ДСГНУ), у якому просило визнати протиправною бездіяльність, щодо нерозгляду заяви про внесення змін до спеціального дозволу на користування надрами, з метою видобування титано-цирконієвих руд, придатних для виробництва ільменітового, рутилового, цирконового та дистен-силіманітового концентратів. Позовні вимоги обґрунтовані тим, в процесі розробки родовища ТОВ «Демурінський ГЗК» під час технологічних випробувань, окрім вищеназваних корисних копалин, було додатково виявлено вміст ставролітового та турмалінового концентратів. Позивачем було подано заяву до ДСГНУ на внесення змін до спеціального дозволу на користування надрами з метою видобування титано-цирконієвих руд, придатних для виробництва ільменітового, рутилового, цирконового та дистен-силіманітового концентратів, на яку отримано протиправну відмову. Судами попередніх інстанцій позов задоволено.

Аналіз норм Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 року № 615, свідчить про обов'язок надрокористувачів отримати спеціальний дозвіл на користування надрами, і в разі виявлення під час користування надрами даних про нові властивості, якість або кількість корисних копалин - внести зміни до такого спеціального дозволу шляхом подання центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення

та раціонального використання надр заяви, до якої надати відповідні документи згідно переліку.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 23 вересня 2021 року у справі № 804/8348/17 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99836078>.

1.11. Про розмежування обов'язків щодо внесення змін до чинного спеціального дозволу та щодо отримання окремого дозволу на кожен вид користування надрами у разі виявлення на земельній ділянці різних видів корисних копалин

Публічне акціонерне товариство «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» звернулося до суду з позовом до Державної служби геології та надр України (далі - ДСГНУ) про визнання протиправною бездіяльності щодо невнесення у встановленому законом порядку змін до виданого спеціального дозволу на користування надрами. Позивач неодноразово звертався з заявами до відповідача з проханням внести зміни до спеціального дозволу на користування надрами Межирічного родовища титанових руд з включенням будівельних пісків в межах кар'єру Юрської ділянки Межирічного родовища, в якості спільнозалягаючої корисної копалини. Оскільки жодної відповіді за наслідками розгляду заяв від ДСГНУ не надходило, позивач звернувся до суду. Судами попередніх інстанцій позов задоволено. Відповідач у касаційній скарзі вказав, що на кожний вид користування надрами в межах конкретної ділянки надається окремий дозвіл. Оскільки пісок та титанові руди є різними корисними копалинами (не супутніми), позивачу слід отримати новий дозвіл на видобуток піску, а не вносити зміни до існуючого.

Грамотичне (буквальне) тлумачення підпункту 4 пункту 17 Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 року № 615 свідчить, що в зазначеній нормі немає прив'язки саме до корисної копалини, щодо якої видано основний дозвіл. Про це, зокрема, свідчить друга частина норми, а саме: «при цьому у разі, коли було виявлено і затверджено запаси корисної копалини загальнодержавного значення, внесення змін до дозволу здійснюється після отримання погодження Ради міністрів Автономної Республіки Крим, відповідної обласної, Київської та Севастопольської міської ради».

Тобто, якщо суб'єкту господарювання видано дозвіл на корисну копалину не загальнодержавного значення і під час її видобутку буде знайдено корисну копалину загальнодержавного значення, такий суб'єкт господарювання матиме право саме на внесення змін до існуючого дозволу (за умови отримання відповідного погодження).

Положення пункту 3 Порядку № 615, застосовуються у разі видачі дозволу на одну ділянку, щодо якої є інформація про наявність на ній корисних копалин кількох видів. В такому разі на кожен вид користування надрами видається окремий дозвіл. У разі ж виявлення супутньої або спільно

залежності від корисної копалини під час видобутку основної корисної копалини, на яку видано дозвіл, застосовується положення підпункту 4 пункту 17 Порядку № 615.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 грудня 2022 року у справі № 826/3486/18 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107984308>.

1.12. Про надання органом місцевого самоврядування згоди на видачу гірничого відводу незалежно від отримання згоди землекористувача

Особа звернулась з позовом до виконавчого комітету Криворізької міської ради, у якому просила визнати протиправним та скасувати рішення Криворізької міської ради про погодження надання Публічному акціонерному товариству «АрселорМіттал Кривий Ріг» гірничого відводу. Суди попередніх інстанцій у задоволенні позову відмовили. Скаржник вказував на те, що в оскаржуваних судових рішеннях суди неправильно застосували норми матеріального права, а саме пункт 6 Додатку 2 до Положення про порядок надання гірничих відводів (в редакції, чинній на момент прийняття спірного рішення), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 року № 59 (далі - Положення № 59), яким передбачено, що з урахуванням мети використання надр до проекту гірничого відводу додаються документ про згоду землевласника або землекористувача з рішенням про надання гірничого відводу. Скаржник стверджував, що всупереч вимогам пункту 6 Додатку 2 Положення № 59 вказаним рішенням міської ради третій особі було надано гірничий відвід без документу про згоду землевласника або землекористувача, зокрема без його згоди.

Гірничий відвід надається саме центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці або його територіальними органами у порядку, визначеному Положенням про порядок надання гірничих відводів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 року № 59. У той же час, у випадку, передбаченому пунктом 10 цього Положення, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці або його територіальні органи видають гірничий відвід за умови згоди на це відповідних органів місцевого самоврядування чи органів виконавчої влади.

Водночас ані вказане Положення, ані Кодекс Законів про надра, ані Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» не містять вимог до органу місцевого самоврядування надавати згоду на видачу гірничого відводу за умови отримання згоди землевласника або землекористувача.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 2 грудня 2021 року у справі № 160/13502/19 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101608771>.

1.13. Про визначення розміру збору за продовження строку дії спеціальних дозволів на користування надрами (крім нафти і газу)

Приватне акціонерне товариство «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат» звернулося з позовом до Державної служби геології та надр України, у якому просило визнати протиправними і скасувати винесені відповідачем повідомлення про прийняте рішення та розмір збору за продовження строку дії спеціального дозволу; зобов'язати здійснити обрахунок збору за продовження строку дії спеціальних дозволів на користування надрами, а саме, здійснити обрахунок такого збору на дату звернення позивача із заявами про продовження строку спеціальних дозволів на користування надрами. Позовні вимоги обгрунтовані тим, що Держгеоінформ при здійсненні розрахунку розміру збору, який необхідно сплатити комбінату, протиправно виходив із даних про ціну одиниці товарної продукції взяту станом на IV квартал 2020 року, в той час як пункт 14 та Додаток 2 Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 року № 615 зобов'язують останнього користуватися даними на дату подання заяви про продовження строку дії дозволів. Таким чином, позивач вважав, що при направленні комбінату повідомлень із визначенням суми збору, який необхідно сплатити за продовження строку дії спеціальних дозволів, відповідач керувався інформацією Держгеоінформ, яка розрахована не вірно. Судами попередніх інстанцій позовні вимоги задоволено.

На підставі аналізу статті 34 Кодексу України про надра та пунктів 13, 14, додатку 2 Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 року № 615 в редакції, чинній на момент розрахунку відповідачем збору та надіслання спірних повідомлень, збір за продовження строку дії спеціальних дозволів на користування надрами (крім нафти і газу) визначається у відсотках від початкової ціни продажу дозволу на аукціоні станом на дату подання заяви про продовження строку дії дозволу, яка розраховується Державною службою геології та надр України, виходячи з вартості запасів і ресурсів корисних копалин родовищ або ділянок надр відповідно до методики, встановленої Кабінетом Міністрів України.

Отже, саме дата подання позивачем заяв про продовження строку дії спеціальних дозволів на користування надрами, й повинна була братись до уваги відповідачем як дата розрахунку початкової ціни продажу на аукціоні спеціального дозволу на право користування надрами. Іншого правового регулювання спірних правовідносин закон не містить.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 31 січня 2023 року у справі № 440/1141/21 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108724345>.

II. ОБМЕЖЕННЯ ТА ВІДМОВА В КОРИСТУВАННІ НАДРАМИ

2.1. Про обмеження для надрокористувачів у користуванні чи розпорядженні видобутими ними корисними копалинами

Публічне акціонерне товариство «Укрнафта» звернулося до суду з позовом до Кабінету Міністрів України та Державної служби геології та надр України, у якому просило визнати незаконною та скасувати з дати прийняття постанову Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2018 року № 333 «Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 року № 594 і 615» у частині, що стосується доповнення пункту 14 Порядку № 615 новим абзацом такого змісту: «У разі наявності у заявника, який звернувся із заявою для продовження строку дії дозволу, заборгованості зі сплати рентної плати за користування надрами до особливих умов дозволу включається вимога щодо обмеженого розпорядження видобутими корисними копалинами відповідно до статті 10 Закону «Про нафту і газ» та статті 24 Кодексу України про надра». На обґрунтування своїх вимог позивач зазначив, що оскаржувана постанова ухвалена за відсутності повноважень у Державної служби геології та надр України обмежувати надрокористувачу розпорядження видобутими корисними копалинами у зв'язку з податковим боргом з рентної плати, а також усупереч вимогам статті 12 Господарського кодексу України, оскільки встановлення таких обмежень є запровадженням адміністративно-господарської санкції, що не належить до компетенції Уряду України. Судами попередніх інстанцій позов задоволено.

При порушенні надрокористувачем його обов'язків, визначених частиною другою статті 24 Кодексу України про надра, а також основних вимог у галузі охорони надр, які передбачені в статті 56 цього Кодексу, Державна служба геології та надр України може зупинити або обмежити саме використання надр. Однак, цією нормою не передбачено можливості обмеження надрокористувача в користуванні чи розпорядженні видобутими ним корисними копалинами. Таким чином, до компетенції Кабінету Міністрів України не входить надання Державній службі геології та надр України додаткових повноважень включати до особливих умов дозволу вимогу про обмеження надрокористувачів розпоряджатися видобутими корисними копалинами в разі наявності у останнього несплати або заборгованості рентної плати за користування надрами.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 9 жовтня 2019 року у справі № 826/12323/18 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84855550>.

2.2. Про протиправність відмови у видачі спеціального дозвільного документа на користування надрами після погодження продовженого строку його дії з підстави наявності порушеного кримінального провадження

Публічне акціонерне товариство «Рафалівський кар'єр» звернулося до суду з позовом до Державної служби геології та надр України (далі - ДСГНУ), в якому просило визнати протиправною бездіяльність щодо нерозгляду у встановлений строк заяви про продовження строку дії спеціального дозволу на користування надрами та невидачі спеціального дозволу на користування надрами на бланку встановленого зразка з продовженням строку дії та внесеними до нього змінами та зобов'язання вчинити дії щодо видачі такого дозволу. Як на підставу для ненадання позивачу дозвільного документа відповідач посилався на те, що слідчим управлінням Головного управління Національної поліції в Рівненській області, в рамках кримінального провадження, за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого частиною другою статті 240 Кримінального кодексу України (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення) у ДСГНУ вилучено оригінали документів, які подавалися ПАТ «Рафалівський кар'єр» для продовження дії спеціального дозволу. Суди попередніх інстанцій позов задоволено.

Порушення кримінального провадження не може бути підставою для невидачі дозвільного документа попри прийняте рішення щодо його видачі, а також всупереч правовим та організаційним засадам функціонування дозвільної системи у сфері господарської діяльності, визначеним Порядком надання спеціальних дозволів на користування надрами затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 року № 615 та Законом України від 06 вересня 2005 року № 2806-IV «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності».

Вина та умисел юридичних осіб у вчиненні діянь, спрямованих на незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення, може бути доведена не інакше, як шляхом встановлення обвинувальним вирок суду обставин щодо наявності вини та вказаного умислу у фізичних осіб, які діяли, як уповноважені особи від імені юридичних осіб.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 березня 2019 року у справі № 817/498/17 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80633154>.

2.3. Про вимоги до рішення суб'єкта владних повноважень щодо відмови в погодженні надання надр у користування

Товариство з обмеженою відповідальністю «Арабський Енергетичний Альянс ЮЕЙ» звернулося до суду з позовом до Полтавської обласної ради, третя особа Державна служба геології та надр України, в якому просило визнати протиправним та скасувати рішення про відмову у погодженні надання спеціального дозволу на видобування газу природного, конденсату, нафти, газу, розчиненого у нафті, супутніх компонентів Північно-Яблунівського родовища. В обґрунтування позовних вимог позивач зазначав, що ним вчинено всі необхідні та передбачені законодавством дії для отримання дозволу, проте всупереч вимогам законодавства відповідачем відмовлено у погодженні надання спеціального дозволу. Суд першої інстанції задовольнив позов. Апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції та ухвалив нове – про відмову у задоволенні позову. Скаржник, зокрема, зазначив, що суд апеляційної інстанції дійшов помилкового висновку, що погодження спеціального дозволу на користування надрами не є дозвільним документом.

Жодним нормативно-правовим актом не передбачено підстав відмови у погодженні надання надр у користування. Отже, орган місцевого самоврядування при прийнятті рішення з цього питання керується власним переконанням, доцільністю, враховує інтереси територіальної громади. Мотив, покладений в основу відмови у наданні погодження, повинен мати раціональну основу та не бути протиправним чи свавільним.

Погодження клопотань про надання надр у користування з метою геологічного вивчення, розробки родовищ корисних копалин загальнодержавного значення, а також для цілей, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, не є документом дозвільного характеру, а тому до рішення органу місцевого самоврядування про відмову у погодженні такого дозволу не застосовуються вимоги, передбачені Законом України від 06 вересня 2005 року № 2806-IV «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності».

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 27 січня 2021 року у справі № 826/18805/16 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94427377>.

2.4. Про позбавлення осіб, на яких поширюються спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції) або про яких наявна інформація щодо фінансування тероризму в Україні, права на отримання спеціального дозволу на користування надрами

Товариство з обмеженою відповідальністю «Межиріченський гірничо-збагачувальний комбінат» звернулось до суду з позовом, у якому просило визнати протиправною бездіяльність Державної служби геології та надр України (далі - ДСГНУ), щодо неукладення (непідписання) договору купівлі-продажу спеціального дозволу на користування надрами на аукціоні з метою геологічного вивчення; зобов'язати

укласти (підписати) з позивачем договір. За результатами проведеного ДСГНУ електронного аукціону позивача, яким надано найбільшу цінову пропозицію, визнано переможцем електронного аукціону у системі електронних торгів з продажу дозволів на користування надрами. Позивач звернувся до ДСГНУ з листом щодо підписання договору купівлі-продажу спеціального дозволу на користування надрами на аукціоні з метою геологічного вивчення. Служба безпеки України повідомила ДСГНУ про наявну інформацію відносно одного з кінцевих бенефіціарів позивача, стосовно якого до єдиного реєстру судових розслідувань внесено інформацію про кримінальне провадження за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого частиною третьою статті 258-5 Кримінального кодексу України (фінансування тероризму). ДСГНУ прийнято наказ «Про позбавлення переможця аукціону права на отримання спеціального дозволу на користування надрами». Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позовних вимог. Апеляційний суд задовольнив апеляційну скаргу товариства, рішення суду першої інстанції скасував, ухвалив нове - про задоволення позовних вимог.

З метою захисту прав та законних інтересів громадян, суспільства і держави, забезпечення національної безпеки, у тому числі для здійснення заходів щодо раціонального використання надр, законодавець визначив неможливість використання надр особами, про яких наявна інформація щодо фінансування тероризму в Україні або на яких поширюються спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції) згідно із Законом України від 14 серпня 2014 року № 1644-VII «Про санкції» та актами, прийнятими відповідно до зазначеного Закону.

При цьому, такий правообмежувачий засіб у вигляді позбавлення права на отримання спеціального дозволу на користування надрами в розумінні положень пунктів 30 та 31 Порядку проведення аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України постановою від 23 вересня 2020 року № 993, за наявності наведених вище підстав, може бути застосований центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр до переможця аукціону як до укладення договору купівлі-продажу дозволу, так і після його укладення.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 20 червня 2023 року у справі № 640/16632/21 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111692116>.

2.5. Про протиправність затвердження матеріалів геолого-економічної оцінки запасів корисних копалин на підставі подання їх особою без права на спеціальне користування надрами

Заступник прокурора Житомирської області звернувся до суду з позовом в інтересах держави до Державної комісії України по запасах корисних копалин (далі - ДКЗ), Житомирської обласної ради, у якому просив визнати протиправним та скасувати протокол засідання колегії ДКЗ; рішення Житомирської обласної ради щодо погодження надання спеціального дозволу на користування надрами ТОВ «Пайол». В обґрунтування своїх вимог прокурор зазначив, що прокуратурою Житомирської області виявлено факти порушення вимог природоохоронного законодавства під час розгляду матеріалів геолого-економічного обґрунтування виділення ділянки Верхолузького-2 родовища кристалічних порід, як окремого об'єкту надрокористування, та надання погодження Житомирською обласною радою на отримання спеціального дозволу на користування надрами ТОВ «Пайол». Наголошував, що протокол засідання колегії ДКЗ прийнятий на підставі матеріалів геолого-економічної оцінки, однак станом на момент розгляду поданих товариством матеріалів, не володіло спеціальним дозволом на користування надрами всупереч Положенню про порядок проведення державної експертизи та оцінки запасів корисних копалин, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України 22 грудня 1994 року № 865. На цій підставі, прокурор вважав, що Житомирська обласна рада погодила надання спеціального дозволу на користування надрами ТОВ «Пайол» на підставі протиправного протоколу. Судами першої та апеляційної інстанції відмовлено у задоволенні позову.

Проведення експертизи та оцінки розвіданих запасів корисних копалин є одним з етапів у процедурі надання спеціальних дозволів на користування надрами з метою їх видобування. При цьому, матеріали геолого-економічної оцінки можуть бути затверджені Державною комісією України по запасах корисних копалин лише у разі, якщо останні подані користувачами надр, що мають спеціальний дозвіл на користування надрами з метою геологічного вивчення або розробки родовищ корисних копалин.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 27 вересня 2023 року у справі № 240/3448/19 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113767997>.

2.6. Про наслідки неналежного оформлення особою документів, поданих для реєстрації РДГВН (робіт і досліджень, пов'язаних із геологічним вивченням надр)

Товариство з обмеженою відповідальністю «Черкаські мінерали» звернулося до суду з позовом до Державної служби геології та надр України, в якому просило визнати протиправною бездіяльність щодо реєстрації «Геолого-економічне обґрунтування виділення ділянки «Чеснівка» Черкаського родовища бентонітових та палигорськітових глин. Затвердження запасів у ДКЗ України» поданого ДСНГУ

та поверненням пакету документів ТОВ «Черкаські мінерали» (одна з позовних вимог). Позивач звертався до відповідача з листом у якому просив до пакету раніше поданих документів внести нові форми 3 - гр та зареєструвати роботи за новими формами. За результатами розгляду листа відповідачем прийнято рішення про повернення поданих документів заявникові. У листі відповідач зазначав про некомплектність поданих позивачем документів. Судами попередніх інстанцій позов задоволено частково. Визнано протиправною бездіяльністю щодо реєстрації «Геолого-економічне обґрунтування виділення ділянки «Чеснівка» Черкаського родовища бентонітових та палигорськітових глин. Затвердження запасів у ДКЗ України». В решті позову - відмовлено.

У разі подання суб'єктом господарювання для проведення державної реєстрації РДГВН (робіт і досліджень, пов'язаних із геологічним вивченням надр) заяви з відповідними документами, Державна служба геології та надр України зобов'язана протягом п'ятнадцяти календарних днів від дати отримання таких документів прийняти одне з двох можливих рішень: 1) або про державну реєстрацію; 2) або про відмову у реєстрації. Поряд з цим, повернення поданих суб'єктом господарювання документів в разі неналежності їх оформлення Порядком державної реєстрації робіт і досліджень, пов'язаних із геологічним вивченням надр, затвердженого наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 14 червня 2013 року № 263 не передбачено, натомість, невідповідність поданих документів вимогам пункту 1.7 цього Порядку є підставою для відмови в державній реєстрації РДГВН.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 7 грудня 2021 року у справі № 640/413/19 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101698510>.

ІІІ. ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ І НАГЛЯД ЗА ВЕДЕННЯМ РОБІТ ІЗ ГЕОЛОГІЧНОГО ВИВЧЕННЯ НАДР, ЇХ ВИКОРИСТАННЯМ ТА ОХОРОНОЮ

3.1. Про визначення суб'єктів, уповноважених здійснювати державний контроль за геологічним вивченням надр та раціональним і ефективним їх використанням

Товариство з обмеженою відповідальністю «Глобинський м'ясокомбінат» звернулося до суду з позовом до Державної служби геології та надр України у якому просило визнати протиправним і скасувати припис у якому з посиланням на акт встановлено порушення позивачем вимог статті 10, 11 Закону України від 05 квітня 2007 року №877-V «Про основні засади нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», а саме: не допущено посадових осіб відповідача до здійснення заходів державного нагляду (контролю). В обґрунтування позову позивач, зокрема, зазначив,

що перевірку намагалися здійснити неуповноважені на те особи (посадові особи територіального органу, а не центрального органу державного нагляду (контролю)). Відповідач вказав, що посадові особи, яким було доручено провести плановий захід є посадовими особами центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр, а саме Департаменту державного геологічного контролю Державної служби геології та надр України, а отже мають повноваження здійснювати перевірку на підставі наказу. Рішеннями судів попередніх інстанцій позов задоволено.

Міжрегіональний відділ є підрозділом Департаменту державного геологічного контролю Державної служби геології та надр України у складі структурного підрозділу (Департамент державного геологічного контролю) центрального апарату Державної служби геології та надр України. Міжрегіональний відділ Департаменту державного геологічного контролю Державної служби геології та надр України є міжрегіональним територіальним органом Державної служби геології та надр України. Відповідно на співробітників міжрегіонального відділу Департаменту державного геологічного контролю Державної служби геології та надр України розповсюджується законодавство про державну службу, та її обов'язки, а зокрема здійснювати державний контроль за геологічним вивченням надр (державний геологічний контроль) та раціональним і ефективним їх використанням.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 28 вересня 2022 року у справі № 440/1433/19 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106516076>.

3.2. Про орган, уповноважений підписувати направлення на проведення перевірки про дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері геологічного вивчення надр

Приватне акціонерне товариство «Харківське кар'єроуправління» звернулося до суду з адміністративним позовом до Державної служби геології та надр України, в якому просило визнати протиправним та скасувати наказ про зупинення дії спеціального дозволу на користування надрами. Судами попередніх інстанцій позов задоволено частково, зазначений наказ скасовано. Однією з підстав для скасування наказу відповідача суди попередніх інстанцій зазначили порушення порядку призначення і проведення позапланової перевірки. Зокрема суди встановили, що наказ відповідача щодо проведення позапланової перевірки на виконання ухвали слідчого судді Харківського районного суду Харківської області у справі № 635/4332/17 прийнято т.в.о. Голови Державної служби геології та надр України. Перевірку наказано провести Департаменту державного геологічного контролю. Крім того,

направлення на проведення перевірки підписано начальником Центрального міжрегіонального відділу Департаменту державного геологічного контролю.

Направлення на проведення перевірки має бути підписане керівником Державної служби геології та надр України або його заступником, а не керівником Центрального регіонального відділу Департаменту державного геологічного контролю.

З огляду на те, що у направленні визначається коло осіб, які мають право здійснювати перевірку, а без направлення посадові особи органу державного нагляду не мають права здійснювати перевірку, то за таких обставин зазначені порушення порядку призначення перевірки є суттєвими для визначення її результатів. Лише дотримання умов та порядку прийняття контролюючими органами рішень про проведення перевірок, може бути підставою для визнання правомірними дій контролюючого органу щодо їх проведення. У свою чергу, порушення контролюючим органом вимог щодо призначення та проведення перевірки призводить до відсутності правових наслідків такої. Таким чином, у випадку незаконності перевірки, прийнятий за її результатами акт індивідуальної дії підлягає визнанню протиправним та скасуванню.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 27 жовтня 2021 року у справі № 826/14423/17 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100623264>.

3.3. Про обумовленість припису фактом проведення та результатами перевірки

Публічне акціонерне товариство «Укргазвидобування» звернулось до суду з позовом, у якому просило визнати протиправними та скасувати приписи Державної служби геології та надр України, які прийняті без проведення перевірки, що підтверджується актами про недопущення до перевірки. Рішенням суду першої інстанції, залишеним без змін постановою апеляційного суду, відмовлено у задоволенні позову. Позивач не погодився з рішеннями судів попередніх інстанцій, оскільки підставою проведення перевірки Закон України від 03 листопада 2016 року № 1728-VIII «Про тимчасові особливості здійснення заходів державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» визначає виключно рішення суду та не визначає такою підставою ухвалу слідчого судді. Також позивач у касаційній скарзі зазначив про те, що встановлення порушення вимог законодавства суб'єктом господарювання та прийняття припису можливо виключно у разі допуску посадових осіб контролюючого органу до здійснення перевірки. В даному випадку, посадові особи відповідача до перевірки допущені не були, право позивача не допускати посадових осіб до перевірки визначено

законом, перевірка не проводилася, отже у відповідача були відсутні підстави для прийняття оспорюваних приписів.

Вимоги оскарженого припису не направлені на усунення порушень вимог законодавства з геології та надр, оскільки внаслідок непроведення перевірки у зв'язку із недопущенням посадових осіб контролюючого органу до перевірки, не встановлено жодних порушень у цій сфері.

Припис не може замінювати таку форму контролю як проведення перевірки, та за його допомогою не можуть витребуватися необхідні документи, що мають оглядатися та досліджуватися при перевірці. Необхідність надання документів, що зафіксовано безпосередньо в самому приписі не узгоджується з вимогами законодавства щодо суті та мети припису, як обов'язкового до виконання документа, направлено на усунення виявлених порушень вимог законодавства у певній сфері.

Суть припису - це виключно обов'язкова письмова вимога щодо усунення конкретних порушень вимог законодавства. А включення до змісту припису вимог, які не спрямовані на усунення конкретних виявлених порушень законодавства і носять виключно загальний характер, суперечить суті та меті припису як розпорядчого документа, що складається за результатами заходу державного нагляду.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 28 травня 2021 року у справі № 826/15007/17 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97267799>.

3.4. Про неправомірність припису з вимогою допустити контролюючий орган до проведення перевірки

Товариство з обмеженою відповідальністю «Білмар» звернулося до суду з позовом до Державної служби геології та надр України у якому просило визнати протиправними дії щодо проведення перевірки та складання акту про недопущення до перевірки посадових осіб контролюючого органу та скасувати припис. Як підставу позову позивач зазначив порушення відповідачем мораторію на проведення перевірок, запровадженого пункту 3 Прикінцевих положень Закону України від 28 грудня 2014 року № 71- VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи». Відповідач заперечував проти позову, зазначивши, що мораторій на правовідносини у сфері надрокористування не поширюється. До того ж строк мораторію закінчився 01 липня 2015 року. Акт про недопущення до перевірки засвідчив порушення законодавства - невиконання обов'язку допускати посадових осіб до перевірки та надавати документи. У зв'язку з цим складено припис, яким зобов'язано надати документи для перевірки. У відповідь на відзив позивач звернув увагу, що припис складається

за наслідками перевірки, а перевірку проведено не було. Було лише констатовано відсутність ТОВ «Білмар» за місцем знаходження. Тому порушено вимоги Закону України від 05 квітня 2007 року № 877-V «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності». Рішенням суду першої інстанції у задоволенні позовних вимог відмовлено. Постановою апеляційного суду рішення суду першої інстанції скасовано в частині відмови про визнання протиправним та скасування припису і в цій частині ухвалено нове рішення про задоволення позовної вимоги; в іншій частині рішення суду першої інстанції залишено без змін.

Як вбачається з оскаржуваного припису, перевірка відповідачем не проводилась, акт за результатами здійснення планового заходу не складався. Отже, у разі недопуску до перевірки або ненадання документів, орган державного геологічного контролю може вимагати припинення таких дій. Однак ці вимоги не можуть бути предметом припису, оскільки відповідно до пункту 16 Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 року № 615 припис складається у разі виявлення порушення вимог законодавства у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр на підставі акта перевірки протягом п'яти робочих днів з дати її завершення. Законодавство не надає органу державного геологічного контролю повноважень складати приписи без перевірки.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 27 квітня 2021 року у справі № 826/11248/17 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96589736>.

3.5. Про відсутність порушення надрокористувачем норм законодавства про надра в разі ненадання контролюючому органу під час проведення перевірки оригіналу Угоди про умови користування надрами

Товариство з обмеженою відповідальністю «Західна геолого-розвідувальна компанія» звернулось до суду з позовом до Державної служби геології та надр України, у якому просило визнати протиправним та скасувати припис Західного міжрегіонального територіального відділу Департаменту державного геологічного контролю Державної служби геології та надр України. У пункті 1 оскарженого припису зазначено про відсутність оригіналу Угоди про умови користування надрами, що містить програму робіт, чим порушено вимоги пункту 5 частини другої статті 24 Кодексу України про надра, пункту 22 Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 року № 615, оскільки позивачем цей документ на момент перевірки надано не було. Судами попередніх інстанцій позов задоволено частково, зокрема, визнано, що відповідач не довів обгрунтованість пункту 1 оскарженого припису.

Контролюючим органом проводилася позапланова перевірка, під час якої позивач не зміг надати оригінал Угоди про умови користування надрами, оскільки останній на момент проведення перевірки був відсутній в офісі. Проте, Угода наявна, в тому числі в Державній службі геології та надр України. За таких обставин, відсутність оригіналу Угоди про умови користування надрами при його наявності та дійсності до початку перевірки не свідчить про порушення позивачем норм законодавства про надра.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 7 серпня 2019 року у справі № 807/1690/14 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83513570>.

3.6. Про умови, за яких при проведенні контролюючим органом перевірки не вимагається подання надрокористувачем статистичної звітності

Державна служба геології та надр України звернулася до суду з позовом, у якому просила припинити право користування надрами шляхом анулювання спеціального дозволу на користування надрами наданого ТОВ «Флагман». В обґрунтування позовних вимог посилялось на те, що надрокористувачем в порушення вимог Угоди про умови користування надрами, яка є невід'ємною частиною дозволу на спеціальне користування надрами, та статті 24 Кодексу України про надра не подано до Державного науково-виробничого підприємства «Державний інформаційний геологічний фонд України» щорічні звіти відповідної форми статистичної звітності, як підтвердження експлуатації корисних копалин за 2014-2015 роки, у зв'язку з чим наявні підстави для анулювання дозволу у судовому порядку. Суди попередніх інстанцій у задоволенні позову відмовлено. Суди виходили з того, що позивач здійснив державний геологічний контроль за дотриманням відповідачем умов спеціального дозволу на користування надрами та угоди про умови користування надрами у спосіб, не визначений законодавством про проведення державного геологічного контролю, зокрема, без проведення перевірки. Позивач у касаційній скарзі посилався, зокрема, на те, що факт невиконання відповідачем вимог угоди про умови користування надрами підтверджено безпосередньо органом, який здійснює збір та облік відповідних звітів, а саме листами Державного науково-виробничого підприємства «Державний інформаційний геологічний фонд України» якими, зокрема, засвідчено неподання відповідачем щорічних статистичних звітів за 2014-2015 роки, як підтвердження експлуатації корисних копалин.

Анулювання раніше зупиненого спеціального дозволу можливе, зокрема, у разі, якщо надрокористувачем не усунуто порушення, які стали підставою для зупинення дії дозволу.

Державне науково-виробниче підприємства «Державний інформаційний геологічний фонд України» є державним підприємством, відповідальним за збір та облік статистичної інформації у сфері спеціального користування надрами, який володіє інформацією щодо подання надрокористувачами відповідних звітів.

Відтак, зважаючи на характер порушення, вчиненого надрокористувачем, яке полягає у недотриманні спеціальних умов дозволу, зокрема, неподанні статистичної звітності, інформація, надана ДНВП «Геоінформ України», щодо неподання відповідачем статистичної звітності є достатнім доказом факту вчинення відповідного порушення ТОВ «Флагман», а тому проведення перевірки у даному випадку не вимагається.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 23 грудня 2020 року у справі № 812/1757/17 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93792054>.

3.7. Про відсутність у законодавстві у сфері надрокористування такого виду порушення, як «низькі темпи проведення робіт з геологічного вивчення»

Товариство з обмеженою відповідальністю «Нафтогазова компанія «Альфа», звернулося до суду з позовом до Державної служби геології та надр України в якому просило визнати протиправним та скасувати припис щодо порушення позивачем вимог законодавства у сфері надрокористування. В оскарженому приписі відповідач, зокрема, зазначив, що темпи проведення робіт з геологічного вивчення є низькими: за 3 роки після отримання спеціального дозволу, через недостатній обсяг проведених геолого-фізичних робіт площа не підготовлена для проектування і проведення пошуково-розвідувального буріння, не забезпечується повнота геологічного вивчення надр. Тому вказані обставини свідчать про порушення позивачем вимог статті 20 Кодексу України про надра, статей 20, 28 Закону України від 12 липня 2001 року № 2665-III «Про нафту і газ». Судами попередніх інстанцій позов задоволено.

Таке порушення, як «низькі темпи проведення робіт з геологічного вивчення», правовими нормами Кодексу України про надра, Закону України від 12 липня 2001 року № 2665-III «Про нафту і газ» та Порядком надання спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 року № 615, не визначено, а порушень щодо прав та обов'язків власника спеціального дозволу або у сфері виконання угоди про умови користування нафтогазоносними надрами не встановлено.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 19 липня 2021 року у справі № 826/20289/16 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98432756>.

IV. ПРИПИНЕННЯ (ЗУПИНЕННЯ) ПРАВА КОРИСТУВАННЯ НАДРАМИ

4.1. Про підстави припинення права користування надрами

Товариство з обмеженою відповідальністю «Донгипс» звернулось до суду з позовом до Державної служби геології та надр України, треті особи: Товариство з обмеженою відповідальністю «Голден Клей», Приватне акціонерне товариство «Дружківське рудоуправління», Товариство з обмеженою відповідальністю «Еко-Сфера», Приватне акціонерне товариство «Компанія «Асоціація України», Приватне акціонерне товариство «Харківський плитковий завод», в якому просило визнати протиправним та скасувати рішення про надання спеціального дозволу на користування надрами Торської ділянки вогнетривких глин Приватному акціонерному товариству «Дружківське рудоуправління». В обґрунтування позову позивач зазначив, що ПрАТ «Дружківське рудоуправління» отримало спеціальний дозвіл на користування надрами Торської ділянки для геологічного вивчення надр, ліцензійна площа якого накладається на земельні ділянки, що належать ТОВ «Донгипс» та іншим юридичним особам на праві приватної власності. Підставою для отримання спеціального дозволу на користування надрами ПрАТ «Дружківське рудоуправління», серед іншого, було отримання рішення Донецької обласної ради про погодження клопотання про надання надр в користування ПрАТ «Дружківське рудоуправління, яке було визнано протиправним та скасовано постановою Верховного Суду від 11 грудня 2018 року у справі № 805/3161/15-а. Позивач вважав, що скасування рішення Донецької обласної ради свідчить про відсутність підстав для надання спірного спеціального дозволу. Суди попередніх інстанцій у задоволенні позову відмовили.

Кодексом України про надра не передбачено такої підстави припинення користування надрами як скасування рішення органу місцевого самоврядування про погодження про надання надр в користування.

Кодекс України про надра передбачає можливість встановлення таких підстав (випадків) в інших актах законодавства України, а отже підстави припинення права користування надрами, які передбачені у статті 26 цього Кодексу, не є вичерпними. Проте під час розгляду справи позивач не навів, а суди попередніх інстанцій не встановили інших обставин та норм іншого закону, які б передбачали інші правові підстави припинення права користування надрами, відмінні від статті 26 Кодексу України про надра.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 27 травня 2020 року у справі № 640/10456/19 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89488675>.

4.2. Про можливість анулювання дозволу на користування надрами в судовому порядку у зв'язку з несплатою обов'язкових платежів за користування надрами, якщо така обставина передбачена особливою (додатковою) умовою спеціального дозволу на користування надрами

Державна служба геології та надр України звернулася до суду з адміністративним позовом до Державного підприємства «Санаторій «Збруч», в якому просила припинити право користування надрами шляхом анулювання виданого спеціального дозволу на користування надрами з метою видобування мінеральної лікувально-столової води Ново-Збручанського родовища. В обґрунтування позовних вимог зазначала, що відповідачем не внесено протягом шести місяців плати за користування надрами, протягом наданого строку для усунення порушень жодних дій не вчинено та не надано згоди на припинення права користування надрами, відтак, таке право підлягає припиненню судом. Судами попередніх інстанцій позов задоволено. В обґрунтування касаційної скарги відповідач посилався на те, що підстави анулювання дозволу передбачено у статті 26 Кодексу України про надра та Законом України від 06 вересня 2005 року № 2806-IV «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», в який відсутня така підстава для анулювання дозволу як несплата плати за користування надрами.

Недотримання вимог, передбачених спеціальним дозволом на користування надрами, є підставою для припинення права користування надрами. Таке право припиняється органом, який надав надра у користування, самостійно або у судовому порядку. У разі незгоди користувачів з припиненням права на користування надрами за порушення вимог, передбачених спеціальним дозволом на користування ділянкою надр припинення такого права здійснюється виключно у судовому порядку.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 5 грудня 2019 року у справі № 819/2485/15 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86161839>.

4.3. Про необхідність надання об'єктивної оцінки невиконаним вимогам припису при вирішенні питання про анулювання спеціального дозволу

Державна служба геології та надр України звернулася до суду з позовом до Дочірнього підприємства «Клінічний санаторій «Курорт Березівські мінеральні води» Закритого акціонерного товариства лікувально-оздоровчих закладів профспілок України «Укрпрофздоровниця», в якому просила суд припинити право користування надрами шляхом анулювання спеціального дозволу на користування надрами. Суди попередніх інстанцій у задоволенні позову відмовили. Позивач подав касаційну скаргу, яку обґрунтував тим, що підприємство не усунуло порушення

вказані у приписі, отже наявні підстави для анулювання спеціального дозволу на користування надрами. Надрокористувач наділений обов'язком вчасно усунути виявлені порушення, а неусунення їх у встановлений строк є виключною виною відповідача, при тому що термін для їх усунення був значний. Відповідач, в свою чергу, повідомляв позивача, що значна кількість робіт з усунення порушень може бути здійснена лише після закінчення ремонтних робіт в свердловинах, які об'єктивно не залежать від відповідача.

При вирішенні питання про анулювання спеціального дозволу з підстав неусунення порушень, в строки встановлені органом, який видав дозвільний документ, фактичні обставини підлягають оцінці на предмет їх достатності для усунення порушень, з урахуванням обсягу робіт. Після отримання припису про усунення порушень та наказу про зупинення дії спеціального дозволу на користування надрами, відповідач здійснював всі залежні від нього заходи з метою усунення виявлених порушень. Неусунення деяких, які не залежать від волі відповідача, не може бути підставою для анулювання дозволу на користування надрами.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 7 липня 2021 року у справі № 820/99/18 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98187310>.

4.4. Про порядок припинення права користування надрами в разі незгоди користувачів з анулюванням спеціального дозволу на користування надрами

Південно-Західна залізниця звернулась до суду з позовом до Державної служби геології та надр України, в якому просила зобов'язати видати наказ про поновлення дії спеціальних дозволів на видобування піску Славутського родовища та на видобування піску Сільцівського родовища та здійснити відповідні записи в реєстрі документів дозвільного характеру про відновлення дії спеціальних дозволів. Суди попередніх інстанцій у задоволенні позову відмовили. Позивач у касаційній скарзі зазначив, що у відповідача не було законних підстав для анулювання виданих спеціальних дозволів на користування надрами без звернення до суду. У запереченнях на касаційну скаргу відповідач зазначив, що пунктом 23 Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 року № 615 передбачено, що право користування надрами припиняється органом з питань надання дозволу безпосередньо або за поданням органів державного гірничого та санітарно-епідеміологічного нагляду, державного геологічного і екологічного контролю, органів місцевого самоврядування, органів державної податкової служби у разі, зокрема, невжиття надрокористувачем заходів для усунення причин зупинення дії дозволу в установленій строк. Наголошував, що позивач не позбавлений права, в разі

усунення всіх порушень, встановлених відповідачем, звернутись до останнього з вимогою про поновлення спірних спеціальних дозволів.

Користування надрами припиняється у судовому порядку лише у випадках, передбачених пунктами 4, 5, 6 частини першої статті 26 Кодексу про надра та за умови незгоди користувачів. У випадку наявності інших випадків припинення права користування надрами, передбачених законодавством України, припинення користування надрами у судовому порядку не передбачене.

Відповідно до Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 року № 615 можуть існувати додаткові підстави для припинення користування надрами, оскільки це передбачає частина третя статті 26 Кодексу України про надра. Не може бути змінено правило, відповідно до якого в разі незгоди користувачів із припиненням права на користування надрами воно може припинитися лише в судовому порядку. У разі незгоди користувачів з анулюванням спеціального дозволу на користування надрами припинення такого права здійснюється в судовому порядку.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 19 вересня 2019 року у справі № 826/12293/15 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84405665>.

4.5. Про недопуск надрокористувачем представників контролюючого органу для здійснення державного геологічного контролю та відмову в наданні документів і матеріалів щодо користування надрами як підставу для припинення права користування надрами шляхом анулювання дії спеціального дозволу на користування надрами

Державна служба геології та надр України звернулася до суду з позовом до Чернівецького обласного комунального підприємства «Бальнеологічний санаторій «Брусниця», в якому просила припинити право користування надрами шляхом анулювання спеціального дозволу на користування надрами. Позивач свої вимоги обґрунтовував тим, що відповідачем не виконано вимоги припису, складеного на підставі акта про недопущення відповідачем посадових осіб Державної служби геології та надр України до перевірки, у зв'язку із чим наявні підстави для анулювання дії спеціального дозволу на користування надрами. Суди попередніх інстанцій у задоволенні позову відмовили, мотивуючи це тим, що невиконання такого припису не може бути підставою для анулювання спеціального дозволу на користування надрами.

Предметом спору у цій справі є не правомірність винесення зазначеного припису, а наявність або відсутність підстав для припинення права користування надрами шляхом анулювання дії спеціального дозволу на користування надрами, наданого відповідачу.

Оскільки відповідачем допущено невиконання вимог припису Державної служби геології та надр України, а як наслідок, порушення вимог статті 11 Закону України від 06 вересня 2005 року №2806-IV «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» та Угоди про умови користування надрами, яка є невід'ємною частиною спеціального дозволу на користування надрами від 05 березня 2009 року, в частині обов'язку надрокористувача допускати представників Державної служби геології та надр України для здійснення державного геологічного контролю та надання документів і матеріалів щодо користування надрами відповідно до умов спеціального дозволу на користування надрами, суди попередніх інстанцій помилково надавали оцінку правомірності припису в частині формулювання вимог до відповідача щодо усунення зазначених порушень шляхом допуску службових осіб до перевірки відповідача.

Зважаючи на викладене, відповідачем порушено вимоги, передбачені спеціальним дозволом на користування ділянкою надр, що є підставою для припинення користування надрами відповідно до пункту 5 частини першої статті 26 Кодексу України про надра та частини сьомої статті 4-1 Закону України від 06 вересня 2005 року №2806-IV «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності».

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 9 вересня 2021 року у справі № 824/160/19-а можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99482300>.

4.6. Про припинення права користування надрами в разі неусунення надрокористувачем порушень, що стали підставою зупинення дії спеціального дозволу

Державна служба геології та надр України звернулася до суду з позовом до Товариства з обмеженою відповідальністю «Гранітекспо», в якому просила припинити право користування надрами шляхом анулювання спеціального дозволу на користування надрами ТОВ «Гранітекспо». За результатами проведення планової перевірки відповідача встановлено не виконання ним пункту Угоди про умови користування надрами, в частині проведення робіт у терміни та в межах, зазначених у Програмі робіт, зокрема, щодо підготовки матеріалів на отримання земельної ділянки, для потреб, пов'язаних з користуванням надрами в установленому порядку. Питанням отримання земельної ділянки для розроблення родовища граніту відповідач почав займатися відразу після отримання дозволу, звертався до суду щодо вирішення питання надання дозволу на розроблення проекту землеустрою

щодо відведення земельної ділянки, але так і не оформив прав на користування земельною ділянкою. Суди попередніх інстанцій відмовили у задоволенні позову.

Тривале неоформлення права на користування земельною ділянкою має місце через сукупність причин, серед яких і пасивна поведінка відповідача, який роками не вчиняв дій, спрямованих на належне виконання умов Угоди про користування надрами, не захищав своїх прав, якщо вважав, що їх порушено, у встановленому законом порядку. Враховуючи вищезазначене, Верховний Суд не погодився з позицією суду апеляційної інстанції про те, що ТОВ «Гранітекспо» вчиняло усі залежні від нього дії для вирішення питання отримання земельної ділянки в оренду.

На переконання Верховного Суду, позивач довів правомірність позовних вимог щодо припинення права користування надрами шляхом анулювання спеціального дозволу на користування надрами, наданого ТОВ «Гранітекспо», адже відповідач не вжив заходів для усунення порушень, які стали підставою для зупинення дії спеціального дозволу.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 25 червня 2024 року у справі № 240/3812/19 можна ознайомитися за посиланням – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/120003764>.

4.7. Про неправомірність доповнення підстав, на яких первісно базувалося рішення контролюючого органу про зупинення дії спеціальних дозволів

Товариство з обмеженою відповідальністю «Крутнівський кар'єр» звернулося до суду з позовом до Державної служби геології та надр України, у якому просило визнати протиправним та скасувати наказ у частині зупинення дії спеціальних дозволів на користування надрами наданих позивачу, а також - скасувати наказ частині зупинення дії спеціальних дозволів на користування надрами. Судами попередніх інстанцій позов задоволено. У касаційній скарзі відповідач зазначив, що позивач, як суб'єкт користування надрами, повинен періодично проводити геолого-економічну оцінку ділянки надр, яка є невід'ємною частиною державної експертизи природних копалин, і цей обов'язок визначений державою в особі її уповноважених органів. У встановлений у наказі термін, матеріалів, які б підтверджували проведення експертизи, надрокористувач не надав. Згодом, за результатами проведеної планової перевірки, наказом внесено зміни до наказу в частині доповнення підстав для зупинення дії спеціальних дозволів на користування надрами, наданих позивачу. У зв'язку з неусуненням порушень, виявлених під час проведення перевірки, надано строк на усунення зазначених порушень. У встановлений строк позивачем порушень не усунуто.

Пунктом 4 Положення про Державну службу геології та надр України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 року № 1174 (далі - Положення № 1174) передбачено виключний перелік завдань покладених на Державну службу геології та надр України. Згідно з вказаним переліком останній зупиняє та анулює в установленому порядку дію спеціальних дозволів на користування надрами. Натомість, повноваження щодо доповнення підстав для зупинення дії спеціальних дозволів на користування надрами до вказаного переліку в Положенні № 1174 не включено, тому, вчинені дії щодо доповнення наказом підстав зупинення, попередньо визначених першим наказом, є протиправними.

Підставою для внесення змін до наказу стали висновки акта перевірки, що суперечить чинному законодавству України, оскільки порушення, які виявлені через рік після видання наказу не можуть змінювати або розширювати підстави, які спеціально уповноваженим органом покладені в основу такого наказу станом на момент його видання.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 20 липня 2021 року у справі № 0240/3379/18-а можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98432560>.

4.8. Про обов'язковість здійснення оцінки впливу на довкілля при ухваленні рішення про провадження планової діяльності з видобування корисних копалин

Приватне акціонерне товариство «Санаторій «Мошногір'я» звернулося до суду з позовом до Державної служби геології та надр України, в якому просило визнати протиправними та скасувати пункти припису про усунення порушень вимог законодавства у сфері надрокористування та скасувати наказ ДСГНУ в частині зупинення дії спеціального дозволу на користування надрами, з метою видобування мінеральних підземних вод для використання в лікувальних цілях Мошногірського родовища Черкаського району Черкаської області. Позивач зазначав, що ним виконано вимоги щодо усунення порушень, зазначених в інших пунктах припису. Виконання порушення в оскаржуваному приписі, згідно з яким позивач не отримав висновок з оцінки впливу на довкілля (відсутня державна екологічна експертиза) з діяльності з видобування корисних копалин Мошногірського родовища мінеральних підземних вод, позивач вказував, що дія Закону України від 23 травня 2017 року № 2059-VIII «Про оцінку впливу на довкілля» (далі - Закон № 2059-VIII), в цій частині на нього не поширюється, а тому обов'язок виконання вказаного порушення відсутній. Позивач не заперечував, що діяльність видобування мінеральних вод підлягає оцінці впливу на довкілля, однак зауважував, що така оцінка не здійснюється щодо тих видів планової діяльності, на провадження яких отримані спеціальні дозволи, передбачені законодавством, яке діяло до введення в дію Закону № 2059-VIII. Суди попередніх інстанцій позов задоволено.

Здійснення оцінки впливу на довкілля є обов'язковим при прийнятті рішення про провадження планованої діяльності з видобування корисних копалин, а у разі, якщо таке рішення було отримано до набрання чинності Законом України від 23 травня 2017 року № 2059-VIII «Про оцінку впливу на довкілля» - лише при розширенні та зміні, включаючи перегляд або оновлення умов провадження планованої діяльності, встановлених (затверджених) рішенням про провадження планованої діяльності або продовження строків її провадження, реконструкцію, технічне переоснащення, капітальний ремонт, перепрофілювання діяльності з видобування корисних копалин.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 18 жовтня 2022 року у справі № 580/2808/21 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106814743>.

4.9. Про підстави для поновлення дії раніше зупиненого дозволу на користування надрами

Публічне акціонерне товариство «Тельманівський кар'єр» звернулося до суду з позовом до Державної служби геології та надр України, Міністерства екології та природних ресурсів України, в якому просило визнати незаконним та таким, що підлягає скасуванню наказ про зупинення дії спеціального дозволу та відновити дію цього спеціального дозволу. Позовні вимоги обґрунтовувало, зокрема, тим, що відповідач безпідставно зупинив дію спеціального дозволу одразу після перевірки, незважаючи на те, що термін на усунення порушень не сплинув. Актом перевірки діяльності користувача надр підтверджено, що ПАТ «Тельманівський кар'єр» виконало приписи, видані за результатами перевірки у повному обсязі. Судами попередніх інстанцій позовні вимоги задоволені частково. Суд першої інстанції виходив з того, що відповідач безпідставно, зупинив дію спеціального дозволу одразу після перевірки позивача незважаючи на те, що термін на усунення порушень ще не збіг. Апеляційний суд, скасовуючи постанову суду першої інстанції та ухвалюючи рішення про часткове задоволення позову, виходив з того, що оскільки надрокористувачем було усунуто виявлені порушення, тому вказані обставини свідчать про обов'язок відповідача поновити дію спеціального дозволу.

Дія дозволу поновлюється Державною службою геології та надр України після усунення надрокористувачем причин, що призвели до зупинення його дії і сплати сум фінансових санкцій, застосованих у зв'язку із зупиненням дії дозволу. Отже єдиною підставою для поновлення дії дозволу законодавець визначив усунення надрокористувачем причин, що призвели до його зупинення. Отже, після усунення позивачем як надрокористувачем причин, що призвели до зупинення дії спеціального дозволу на користування надрами, дія такого дозволу повинна була бути поновлена.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 23 вересня 2021 року у справі № 2а/0570/3672/2012 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99860876>.

4.10. Про процедуру, яка передуює ухваленню рішення про зупинення дії спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами

Товариство з обмеженою відповідальністю «Реконструкція технологічних свердловин» звернулось до суду з позовом до Державної служби геології та надр України у якому просило визнати протиправними та скасувати накази відповідача про зупинення дії спеціального дозволу на користування надрами, про зупинення дії спеціальних дозволів на користування надрами та встановлення термінів для усунення порушень» в частині, що стосується позивача. Підставою для зупинення дії спеціального дозволу на користування надрами стали листи від Державної екологічної інспекції у Луганській області та Державної екологічної інспекції України про порушення позивачем вимог законодавства. Рішенням суду першої інстанції позов задоволено. Суд першої інстанції виходив із того, що частиною першою статті 26 Закону України від 12 липня 2001 року № 2665-III «Про нафту і газ» передбачена можливість тимчасового зупинення дії спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами виключно за результатами проведення заходів державного геологічного контролю центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр. Тобто, зупиненню дії спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами має передувати проведення геологічного контролю. Постановою апеляційного суду, рішення суду першої інстанції скасовано та прийнято нове про відмову у задоволенні позову.

Механізм застосування зупинення дії спеціального дозволу повинен передбачати пропозицію територіального підрозділу Держекоінспекції на ім'я Голови Держекоінспекції та внесення у встановленому порядку подання від Держекоінспекції на адресу Державної служби геології та надр України, за результатами вказаних документів здійснюється розгляд питання Робочою групою. Тільки після здійснення вказаної процедури Державна служба геології та надр України уповноважена приймати рішення про зупинення дії спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами. При прийнятті оскаржених наказів відповідачем була дотримана зазначена вище процедура, що свідчить про їх правомірність.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 1 грудня 2022 року у справі № 640/21663/21 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107631297>.

4.11. Про умови припинення права користування надрами в позасудовому порядку

Державна служба геології та надр України звернулася до суду з позовом до Товариства з обмеженою відповідальністю «Регіонально інвестиційні технології», у якому просила припинити право користування надрами шляхом анулювання спеціального дозволу на користування надрами, виданого ТОВ «Регіонально інвестиційні технології». В обґрунтування своїх вимог позивач зазначив, що відповідач порушив законодавство в сфері надрокористування та не усунув порушення, а отже, наявні підстави для анулювання спеціального дозволу на користування надрами відповідно до положень статті 26 Кодексу України про надра - у судовому порядку. Судами попередніх інстанцій у задоволенні позову відмовлено. Мотивуючи свою відмову суди дійшли висновку про те, що ненадходження від ТОВ «Регіонально інвестиційні технології» заперечень щодо припинення права користування надрами є доказом відсутності таких заперечень та, відповідно, спору з цього питання, у зв'язку з чим відсутні підстави для анулювання спеціального дозволу у судовому порядку. Позивач, не погоджуючись з висновками судів, у касаційній скарзі зазначив, що у разі відсутності згоди/незгоди від надрокористувача (відповідача) припинити право користування надрами в судовому порядку буде взагалі неможливо, а якщо таке питання буде вирішувати орган, який надав надра у користування, а в подальшому оскарження надрокористувачем таких дій у суді, суд буде на стороні надрокористувача.

Орган, який від імені держави надав дозвіл на користування надрами, уповноважений припинити право користування надрами у випадках, передбачених пунктами 4, 5, 6 статті 26 Кодексу України про надра, лише за наявності згоди на це користувача надрами. Ненадходження будь-якої інформації від надрокористувача з приводу питання про анулювання спеціального дозволу не може розцінюватися, як відсутність заперечень.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 19 березня 2019 року у справі № П/811/708/16 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80548892>.

4.12. Про протиправність зупинення дії спеціального дозволу на користування надрами з підстави невстановлення надрокористувачем меж зони санітарної охорони

Товариство з обмеженою відповідальністю «ЛВН ЛІМІТЕД» звернулося до суду з адміністративним позовом до Державної служби геології та надр України, в якому просило визнати протиправними дії щодо проведення планової перевірки вимог законодавства у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр; визнати протиправними та скасувати приписи; визнати протиправним та скасувати наказ в частині зупинення дії спеціальних дозволів

на користування надрами. Рішеннями судів попередніх інстанцій позов задоволено частково. Відповідач у касаційній скарзі звертав увагу на те, що позивач з моменту отримання спеціальних дозволів на користування надрами проводить видобування питних підземних вод без встановлення зон санітарної охорони. Як наслідок, невстановленням меж зон санітарної охорони, надрокористувачем порушено особливі умови спеціального дозволу на користування надрами, яким надрокористувача зобов'язано розробити, затвердити в установленому порядку зони санітарної охорони та суворо дотримуватися їх режиму, що є підставою для винесення припису щодо усунення виявлених порушень та прийняття наказу про зупинення дії спеціального дозволу на користування надрами.

Межі зон санітарної охорони водних об'єктів встановлюються місцевими радами на їх території за погодженням з уповноваженим центральним органом виконавчої влади. У свою чергу, режим зон санітарної охорони водних об'єктів встановлюється Кабінетом Міністрів України. При цьому зони санітарної охорони встановлюються для водних об'єктів, а не під певний вид спеціальних дозволів чи в залежності від виду господарської діяльності.

Враховуючи те, що проект зони санітарної охорони є дозвільним документом у розумінні Закону України від 06 вересня 2005 року № 2806-IV «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», а також факт того, що позивач став правонаступником підприємства, яке мало затверджений проект зони санітарної охорони, то позивач виконав вимоги спеціального дозволу.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 13 липня 2021 року у справі № 120/3158/20-а можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98432780>.

4.13. Про наслідки усунення надрокористувачем виявлених порушень законодавства про надра, якщо попередньо було зупинено дію спеціального дозволу на користування надрами

Товариство з обмеженою відповідальністю з іноземними інвестиціями «Кольорові метали» звернулось до суду з позовом до Державної служби геології та надр України, в якому, просило визнати протиправним та скасувати наказів ДСГНУ, в частині зупинення дії спеціальних дозволів на користування надрами виданих позивачу. В обґрунтування позовних вимог позивач покликався на те, що відповідач оскаржуваними наказами протиправно зупинив дію спеціальних дозволів на користування надрами у зв'язку з ненаданням обов'язкової щорічної звітності по формам 5-гр за 2017 рік, в той час як 12 травня 2018 року було направлено вказаний документ. Рішеннями судів попередніх інстанцій позов

задоволено. У касаційній скарзі відповідач зазначив про те, що у зв'язку з не усуненням позивачем виявлених за наслідками планової перевірки порушень вимог законодавства у сфері надрокористування у повному обсязі, наказом було зупинено дію спецдозволів позивача.

Судова палата з розгляду справ щодо захисту соціальних прав дійшла висновку, що усунення надрокористувачем виявлених порушень законодавства про надра є підставою для поновлення дії спеціального дозволу відповідним органом, однак не свідчить про протиправність зупинення його дії і не може бути підставою для скасування відповідного рішення.

Виходячи зі змісту пункту 22 Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 615 від 30 травня 2011 року надрокористувач, який усунув причини, які призвели до зупинення дії спецдозволу, вправі вимагати поновлення відповідачем його дії, а не скасування рішення про зупинення дії спецдозволу.

При цьому, надрокористувач вправі оскаржити наказ при зупинення дії спеціального дозволу в разі якщо вважає, що з його боку відсутні порушення законодавства про надра, однак позивач не заперечував наявність виявлених відповідачем порушень і з такими обставинами підстави позову у цій справі не пов'язував.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 19 лютого 2024 року у справі № 0440/5841/18 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117119474>.

V. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПИТАННЯ В СПОРАХ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ І ЗАХИСТУ ПРАВА КОРИСТУВАННЯ НАДРАМИ

5.1. Про обрахування строку на звернення до суду з позовом у разі відмови уповноваженого представника підприємства, на якому проводилася перевірка, від отримання акта перевірки та припису

ПП «Вибранівка» звернулося до суду з позовом до Державної служби геології та надр України, в якому просило визнати протиправною бездіяльність відповідача щодо фактичного непроведення у вересні 2020 року в Південно-Вибранівському родовищі позапланового заходу державного нагляду (контролю) щодо додержання позивачем вимог законодавства у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр; скасувати припис Державної служби геології та надр України. Ухвалою суду першої інстанції, залишеною без змін постановою суду апеляційної інстанції, позов залишено без розгляду, у зв'язку із пропуском строку звернення до суду через

неповажність зазначених у позовній заяві підстав для його поновлення. Відповідно до встановлених судами обставин цієї справи уповноважений представник позивача, яка отримала направлення на перевірку, відмовилась від підписання та отримання акту, складеного 30 вересня 2020 року за результатами проведеного позапланового заходу державного нагляду (контролю) щодо додержання позивачем вимог законодавства у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр, а також від отримання припису, про що свідчать відповідні записи. У зв'язку із відмовою уповноваженого представника отримати та підписати акт позапланової перевірки та припис, складений за результатами позапланової перевірки ПП «Вибранівка», відповідач скерував зазначені документи на адресу позивача, що підтверджується супровідним листом та фіскальним чеком про надсилання рекомендованого листа. В обґрунтування своїх вимог скаржник зазначав, що зі змісту поштової квитанції, на яку посилається відповідач, неможливо встановити, які саме документи надсилались позивачу. Звертав увагу на фактичне нездійснення заходу нагляду і, як наслідок, відсутність підстав для складення оскаржуваного припису. Наголошував, що про існування оскаржуваного припису від 30 вересня 2020 року йому стало відомо після ознайомлення 5 січня 2023 року в приміщенні окружного адміністративного суду з матеріалами іншої судової справи.

У випадку відмови уповноваженого представника підприємства, на якому проводилась перевірка, від отримання акту перевірки та припису строк звернення до суду з позовом щодо оскарження дій або бездіяльності контролюючого органу обчислюється від дати складання такого акту.

Таким чином, Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій про те, що оскільки позивач про порушення своїх прав, за захистом яких звернувся до суду у 2023 році, був обізнаний ще у вересні 2020 року, що підтверджується отриманням уповноваженим представником позивача направлення на перевірку та відмовою вказаного представника від отримання акту перевірки та припису, та позивачем цих обставин не спростовано, то позовна заява подана до суду поза межами шестимісячного строку звернення до суду.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 27 лютого 2024 року у справі № 380/3114/23 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117287025>.

5.2. Про застосування заходів забезпечення позову з підстав, не передбачених законом

Приватне акціонерне товариство «Турбівський коаліновий завод» звернувся до суду з позовом до Державної служби геології та надр України, у якому просило визнати

протиправним та скасувати припис і наказ Державної служби геології та надр України, зобов'язати поновити дію спеціального дозволу на користування надрами. Позивач подав заяву про забезпечення позову, в якій просив зупинити дію наказу і припису до ухвалення судового рішення у справі. Ухвалою суду першої інстанції, залишеною без змін постановою апеляційного суду, заяву позивача про вжиття заходів забезпечення адміністративного позову задоволено. Відповідач у касаційній скарзі зазначив, що вирішення заяви про забезпечення позову у спосіб, заявлений позивачем, є неможливим, оскільки тим самим суд ухвалює рішення по суті справи наперед. Доводи позивача, якими він обґрунтовує необхідність забезпечення позову, ґрунтуються лише на його припущенні, що без цього буде завдано шкоду законним правам та інтересам, унеможливить здійснення його господарської діяльності.

Безумовно, рішення чи дії суб'єктів владних повноважень справляють певний вплив на суб'єктів господарювання. Такі рішення можуть завдавати шкоди і мати наслідки, які позивач оцінює негативно. Проте Верховний Суд звернув увагу, що відповідно до статті 150 Кодексу адміністративного судочинства України зазначені обставини, навіть у разі їх доведення, не є підставами для застосування заходів забезпечення позову в адміністративній справі.

Застосовуючи заходи забезпечення позову з підстав, які законом не передбачені, суд втрутився в компетенцію Державної служби геології та надр України, зупинив дію припису та наказу й фактично надав можливість позивачу як надрокористувачеві не виконувати вимог припису, не зважаючи на встановлені відповідачем під час заходу державного нагляду (контролю) порушення вимог законодавства. Суд фактично погодився зі збереженням стану триваючого порушення вимог законодавства у сфері надрокористування, які виявлені відповідачем.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 29 січня 2020 року у справі № 826/15691/18 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87267525>.

5.3. Про неналежний спосіб захисту з оскарження припису контролюючого органу в разі припинення права на користування надрами

Товариство з обмеженою відповідальністю «Дюна-Південь» звернулося до суду з позовом до Державної служби геології та надр України, Азово-Чорноморського міжрегіонального відділу Департаменту державного геологічного контролю Державної служби геології та надр України про визнання протиправним та скасування припису. За результатами проведення планової перевірки дотримання вимог законодавства у сфері надрокористування зафіксовано порушення позивачем статті 11 Закону України «Про основні засади нагляду (контролю) у сфері

господарської діяльності» у зв'язку з недопуском посадових осіб Державної служби геології та надр України до здійснення заходів державного нагляду (контролю). Приписом зобов'язано ТОВ «Дюна-Південь» усунути вищезазначене порушення, що позивач не виконав. У зв'язку з недотриманням спеціальних умов дозволу на користування надрами в судовому порядку у справі №420/2758/19 припинено право позивача на користування надрами шляхом анулювання спеціального дозволу на користування надрами. Не погоджуючись з приписом від позивач звернувся до суду. Рішенням суду першої інстанції у задоволенні позову відмовлено. Постановою апеляційного суду рішення суду першої інстанції скасовано, ухвалено постанову, якою визнано протиправним та скасовано припис.

Станом на час звернення позивача до суду з цим позовом, припис про усунення порушень вимог законодавства про надра не справляє вплив на права та обов'язки позивача, жодних правових наслідків для позивача, як надрокористувача, не несе, оскільки виданий дозвіл на користування надрами анульований.

За таких обставин, суд першої інстанції обґрунтовано дійшов висновку, що звертаючись до суду з вимогою про визнання протиправним та скасування припису, в той час коли дозвіл на користування надрами був анульований, позивач обрав неправильний спосіб захисту порушеного права, оскільки правові наслідки для нього настали саме внаслідок припинення судом його права на користування надрами, шляхом анулювання дозволу.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 14 травня 2024 року у справі № 420/5304/20 можна ознайомитися за посиланням – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/119055060>.

5.4. Про перевірку судом факту порушення надрокористувачем вимог спеціального дозволу, строк дії якого закінчився на час ухвалення судом рішення по суті спору

Державна служба геології та надр України звернулася до суду з позовом до Акціонерного товариства «Українська залізниця» в особі регіональної філії «Південна залізниця», в якому просила припинити право користування надрами шляхом анулювання спеціального дозволу на користування надрами, виданого відповідачу з метою видобування пісків. Позивач вважав, що відповідач порушив законодавство в сфері надрокористування, не вжив заходів щодо усунення порушень виявлених в результаті здійснення планової перевірки, у зв'язку з чим є підстави для анулювання дозволу згідно статті 26 Кодексу України про надра та пункту 23 Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами № 615. Відповідач проти позову заперечив. Зазначив, що не здійснює видобуток пісків, оскільки дію спеціального дозволу на користування надрами не продовжено; новий спеціальний

дозвіл відповідачем також не отримано; угода про умови користування надрами з метою видобування пісків припинила дію внаслідок закінчення строку дії дозволу. Отже, між сторонами відсутній спір щодо припинення права користування надрами шляхом анулювання відповідного спеціального дозволу на користування надрами. Задоволення вказаного позову не призведе до фактичної реалізації мети анулювання спеціального дозволу - застосування заходу реагування у вигляді анулювання документу дозвільного характеру з підстави здійснення суб'єктом господарювання певних дій щодо провадження господарської діяльності, на яку отримано документ дозвільного характеру. Суди попередніх інстанцій відмовили у задоволенні позову.

Під час розгляду справи про припинення спеціального дозволу на користування надрами шляхом анулювання на підставі пункту 5 частини першої статті 26 Кодексу України про надра (використання надр не для тієї мети, для якої їх було надано, порушення інших вимог, передбачених спеціальним дозволом на користування ділянкою надр), суд повинен перевірити чи мало місце порушення вимог спеціального дозволу, на які посилається позивач у підставах позову, та навести відповідні висновки у мотивувальній частині судового рішення незалежно від того чи закінчився строк дії спеціального дозволу на користування надрами.

Однак, якщо на час ухвалення судового рішення, строк дії спеціального дозволу на користування надрами закінчився, то суд відмовляє у задоволенні позову саме з цієї підстави.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 грудня 2023 року у справі № 820/3416/17 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115839398>.

Огляд судової практики Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду у справах щодо захисту права на користування надрами в Україні (рішення, внесені до ЄДРСР, за 2019 рік – червень 2024 року) / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного адміністративного суду департаменту аналітичної та правової роботи Апарату Верховного Суду. Київ, 2024. – 47 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн:

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua